

เลขที่.....

ประโยคธรรมศึกษาชั้น[ ]ตรี [ ]โท [✓]เอก ระดับ [ ]ประถม [✓]มัธยม [ ]อุดม

วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม

สอบในสนามหลวง

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

	ปณญา สุตวินิจฉินิ ปณญา กิตติสิโลกวฑฒนิ
	ปณญาสทธิโต นโร อธิ อปิ ทุกเขสุ สุขานิ วินุทติ.
	ปณญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปณญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง
	ในโลกนี้ นรชน ผู้ประกอบด้วยปณญา แม้ในความทุกข์ก็หาความสุขได้
	บัดนี้ จักได้อธิบายขยายความแห่งพุทธศาสนสุภาชิตที่ยกขึ้นเป็นบทเบื้องต้นนั้นเพื่อเป็น
	แนวทางแห่งการศึกษาและแนวทางแห่งการปฏิบัติ โดยสมควรแก่อัตภาพและธรรมเป็นลำดับไป
	ดำเนินความว่า การที่จะรู้ข้ออรรถข้อธรรมแห่งสิ่งทั้งหลายได้ หรือการที่จะรู้เนื้อความที่
	แท้จริงแห่งเรื่องทั้งหลายได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปณญาเป็นเครื่องพิจารณา หรือการ
	พิจารณาอย่างถี่ถ้วนด้วยปณญา และความรอบรู้ทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว
	ปณญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง ถ้าขาดปณญาเสียอย่างเดียว ย่อมเป็นไปไม่ได้เลยที่
	บุคคลจะสามารถมองสิ่งต่าง ๆ ได้ทะลุปรุโปร่ง หรือมองเห็นสาระสำคัญแห่งสิ่งทั้งหลายให้เข้าใจถ่อง
	แท้ และถือเอาประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นได้ หมั่นพิจารณาตาม ว่าสิ่งที่ได้ฟังมานั้นถูกต้อง
	หรือไม่ มีเหตุมีผลหรือไม่ สมควรเชื่อได้หรือไม่ การคิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ ได้เห็น หรือได้ฟัง
	มา จะทำให้เกิดปณญาเข้าใจถ่องแท้ตามความเป็นจริงสองข้อดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นปณญาที่จะเกิด
	จากผู้อื่น แต่มีอีกประการหนึ่งที่เป็นปณญาที่จะเกิดจากตนเอง นั่นคือ ภาวนามยปณญาปณญาที่เกิด
	จากการภาวนาเป็นปณญาของทุกชีวิตที่เกิดมาบนโลกนี้ ถึงสิ้นทรัพย์ ผู้มีปณญาก็เป็นอยู่ได้ แต่อับ
	ปณญาแม้มีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้ เพราะเหตุว่าปณญาที่สามารถเลี้ยงชีวิตสร้างฐานะ กำจัดกิเลสได้

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาดก จตุกกนิบาต ว่า

นตถิ โลเก รโห นาม ปาปกมมํ ปกุพฺพโต

ปัสสนติ วนฺภูตานิ ตํ พาลโ มนฺญูเต รโห.

ขึ้นชื่อว่าที่ลับของผู้ทำความชั่วไม่มีในโลก คนทั้งหลาย

เห็นเป็นป่า แต่คนเขลาสำคัญที่นั่นว่าเป็นที่ลับ.

อธิบายความว่า การที่เราทำความชั่วความไม่ดีโดยส่วนตัวหรือส่วนรวม หรือเป็นก๊วนเป็น

แก๊งเป็นพลพรรคนั้น จริง ๆ แล้วไม่มีความลับ แล้ววันใดวันหนึ่งความลับก็อาจจะถูกเปิดเผยมาก็ได้

ความลับหรือความชั่วที่ถูกเปิดเผยหรือปรากฏเพราะ ความโลภใครกรรมชั่วที่มัวหมอง ซุกซ่อนเร้น

อย่างไรมิไฝ่ปอง ตนนั้นต้องรู้แน่อยู่แก่ใจ จะจริงเท็จอย่างไรคนไม่ทราบ แต่เป็นบาปตนรู้อยู่ไซ้ไหม

รีบปิดบังอำพรางทิ้งวางไว สูดท้ายไซ้รักกรรมชั่วเผยตัวเองๆ การไม่ทำความชั่ว ย่อมก่อให้เกิดความสุข

ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น คนเรานี้ ถ้ามีอัน

ทำชั่วลงไป ก็อย่าพึ่งทำความชื่อนั้นซ้ำซ้ำอีก ชีวิตนี้น้อยนัก ไม่ถึงร้อยปีก็ตายกันแล้ว ถ้าจะอยู่เกินไป

ก็ต้องตายเพราะความแก่ ชื่อว่าที่ลับ ไม่มีในโลก ชื่อว่าที่ลับของผู้ทำบาปกรรม ไม่มีในโลก ถ้าไม่ได้

สหายผู้รอบคอบ พึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่พึงทำความชั่ว ทำชั่ว ได้ชั่ว ผู้ใดให้ที่พักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่า

ให้สิ่งทั้งปวง ผู้ใดสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้อมตะ ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้ฉิวพรรณ ผู้ให้

ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้านุ่ม

ห่ม ชื่อว่าให้ฉิวพรรณ ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก ผู้ใดให้ที่พักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้

ทั้งหมด ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว ความรู้สึกต่าง ๆ นั้นก็พาให้เกิดการกระทำและคำพูดที่ไม่ดี

แน่นอนว่าย่อมส่งผลแก่ทั้งแก่จิตใจของเราเองและผู้อื่น ดังนั้น เพื่อเป็นการเตือนสติให้ระลึกอยู่เสมอ

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต ว่า

โย ปุพฺเพ กตกลยาโณ กตตโถ นาวพฺชมฺติ

ปัจฉา กิจเจ สมฺปฺปนฺเน กตตารํ นาธิคฺฉนฺติ.

ผู้อื่นทำความดีให้ ทำประโยชน์ให้ก่อน แต่ไม่สำนึกถึง

(บุญคุณ) เมื่อมีกิจเกิดขึ้นภายหลัง จะหาผู้ช่วยทำไม่ได้.

อธิบายความว่า ภาษิตนี้พูดถึงคนไม่รู้คุณคน หรือคนอกตัญญู อันคนอกตัญญูนี้ บุคคลไม่ควรคบ

เพราะถึงเราจะทำคุณแก่บุคคลผู้ไม่รู้คุณแล้ว ก็ไม่สามารถจะทำให้เขาเห็นคุณเราได้ ดังพุทธสุภาษิตรับรองว่า

สพฺพญฺเจ ปฺรฺวี ทชฺชา นาทถญฺญมฺภิรารเย แปลว่า ถึงจะให้แผ่นดินทั้งหมดก็ยังคนอกตัญญูให้จงรักไม่ได้ ฉะนั้น

บุคคลไม่พึงทำประโยชน์บุญคุณแก่คนไม่รู้คุณ เพราะทำไปแล้วก็เหน้อยเปล่า ไม่ทำให้เขาระลึกถึงบุญคุณ

ตัวอย่างเห็นได้ชัดคือ พระเทวทัต ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า บวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ภายหลังอยาก

เป็นใหญ่ปกครองสงฆ์ ลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าด้วยประการต่างๆ ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน เป็นบาปหนัก

จนถึงแผ่นดินสูบไปบังเกิดในอเวจีมหานรก เสวยผลบาปต้องประสบทุกข์อย่างทรมานแสนสาหัส เพราะเป็นคน

อกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ คนอกตัญญู ไม่รู้คุณคนนี้ ย่อมไม่มีใครอยากคบหาสมาคม เพราะคบไปก็ไร้ประโยชน์

ถึงเขาได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้เพียงครั้งเดียว เพราะเป็นคนเนรคุณต่อผู้มีพระคุณ ทำกิจกรรมต่างๆ

ที่เกิดขึ้นภายหลังย่อมไม่มีใครช่วยเหลือ เพราะถูกคนตัดญาติขาดมิตร เขาจึงเป็นเหมือนอยู่ผู้เดียวในโลก ขอให้

เราตระหนักว่า การทำความดีเป็นหน้าที่ของเรา ส่วนการสำนึกบุญคุณเป็นหน้าที่ของเขา ถ้าเขา

ไม่ทำก็เป็นเรื่องของเขา วิชากรรมก็จะเกิดกับเขาเอง เราจะไปโกรธ หรือเรียกร้องให้เขาตอบแทน

ทำไมกัน บ่อยครั้งที่เราเรียกร้องจากเขาจนกระทั่งกลายเป็นคาดคั้น กดดันเขาไม่หยุดหย่อน ทำให้

ความสัมพันธ์แย่งลง บุคคลควรเตือนกัน ควรสอนกันด้วยความรัก เขาย่อมเป็นที่รักของคนดีต่อไป

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่าใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

โอวาทยานุสาเสยย อสพฺภา จ นิวารเย

สตํ หิ โส ปิโย โทติ อสตํ โทติ อปฺปิโย.

บุคคลควรเตือนกัน ควรสอนกัน และป้องกันจากคนไม่ดี

เพราะเขาย่อมเป็นที่รักของคนดี แต่ไม่เป็นที่รักของคนไม่ดี.

อธิบายความว่า การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในเมื่อบุคคลมีความ

ปรารถนาดีต่อกันครั้งเห็นผู้อื่นจะเป็นญาติมิตรหรือสหายคนใดคนหนึ่งมีความประพฤติผิดต่อศีลธรรม

และมีความประมาท เผอเรอ ผิดพลาดในการกระทำการงาน มีความเสียหายเกิดขึ้น เป็นไปในทางที่

ไม่ถูก ไม่ควร ไม่เหมาะสม ก็ช่วยชี้แนะว่ากล่าวตักเตือน และสอนผู้อื่นที่ประพฤติผิดให้ประพฤติดี

ปฏิบัติชอบ ประกอบด้วยธรรมด้วยจิตที่มีเมตตา เพื่อช่วยป้องกันให้พ้นจากคนไม่ดีให้หันกลับมาเป็น

คนดี มีความสุขที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม เพราะผู้ที่ชักชวน ชี้แนะให้ผู้อื่นเป็นคนดี นับว่าเป็นการให้

ธรรมะ เพราะการให้ธรรมะนั้นชนะการให้ทั้งปวง และผู้ที่ถูกว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่ควรโกรธ ควร

พิจารณาให้เห็นว่าการตักเตือนนั้นถือเป็นการชี้ หรือบอกขุมทรัพย์ให้แก่ตน แล้วประพฤติปฏิบัติ

ตามคำชี้แนะนั้น และผลที่ได้รับคือเป็นคนดีมีประโยชน์ ตลอดถึงเป็นที่รักในหมู่ของคนผู้ที่ประพฤติชั่ว

สร้างบาปกรรมไว้มากมาย เพราะผู้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ มีชีวิตที่มีความสุข และประพฤติดน

เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเป็นบุคคลที่หาได้ยากเป็นอย่างยิ่งเพราะฉะนั้น บุคคลผู้ที่ตักเตือน และสอน

ให้คนอื่น มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ ประกอบไปด้วยคุณธรรม ย่อมเป็นที่รักที่เคารพของบุคคล

ทั่วไป และผู้ที่ประพฤติดนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คือแนะนำ ตักเตือน สอนให้ผู้อื่นประพฤติดีปฏิบัติ

ชอบ ผลที่ได้รับก็คือ ตนเองมีความสุขกายสบายใจ และสังคมก็อยู่อย่างสันติสุข ดังพรรณนามาฉะนี้.

สรุปความว่า ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ที่เป็นข้อความที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา

ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณ และชื่อเสียง นรชนในโลกนี้ ประกอบด้วยปัญญาแล้ว ย่อมหา

ความสุขได้ แม้ในท่ามกลางความทุกข์ที่เกิดขึ้น การจะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุขและ

ปลอดภัย ต้องเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาด มีสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน คนฉลาดมากจะปกครองคนฉลาด

น้อย ถ้าหากไม่รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมคนอื่น หรือไม่มีปัญญาความสามารถ จะประกอบอาชีพธุรกิจการ

งานใดก็จะหาความสำเร็จได้ยาก ยิ่งในภาวะปัจจุบันนี้ ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน เป็นผลช่วยอำนวย

ประโยชน์มาสู่ตนต่อเพื่อนมนุษย์ทำให้หมดกิเลสตัณหาได้ ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป.

สมดังกระทู้พุทธภาษิตที่ยกไว้เป็นบทอุเทศ ณ เบื้องต้นนั้น ว่า

ปัญญา สุตวินิจฉินิ ปญญา กิตติสิโลกวฑฒนิ

ปญญาสทธิโต นโร อธิ อปิ ทุกเขสุ สุขานิ วินทติ.

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง

ในโลกนี้ นรชน ผู้ประกอบด้วยปัญญา แม้ในความทุกข์ก็หาความสุขได้

ดังพรรณนามาด้วยประการฉะนี้

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

โกสขุชฌิ ภัยโต ทิสฺวา วิริยารมภณฺจ เขมโต

อารทฺธวิริยา โทถ เอสา พุทฺธนุสาสนี.

ท่านทั้งหลายจงเห็นความเกียจคร้านเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรเป็นความปลอดภัย

แล้วปรารภความเพียรเถิด นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า.

อธิบายความว่า ความเจริญไม่ได้มาจากความเกียจคร้าน ความสำเร็จไม่ได้มาจากคนขี้เกียจความ

เกียจคร้านเป็นภัยร้ายในคราบมิตรคนขี้เกียจพบภัยร้ายในคราบความสบายความเกียจคร้านเป็น

เหมือนมิตรตอนแรกแต่จะเป็นศัตรูตลอดกาลคนขี้เกียจเหมือนสบายตอนแรกแต่จะลำบากตลอดไป

การคิดค้นสิ่งดีๆ ในโลกมาจากความหมั่นเพียรผลงานสรรค์สร้างโลกมาจากคนขยันคนขยันเท่านั้นที่

จะสร้างอนาคตคนประกอบความเพียรเท่านั้นที่สรรค์สร้างโลกคนกำความเพียรคือคนกำความสำเร็จ

คนมีความเพียรคือคนมีอนาคตความเพียรสำคัญที่มนุษย์ไม่ควรละเลยคือความเพียรที่มุ่งไปสู่ความ

บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นความเพียรทางจิตด้วยการเจริญสมาธิภาวนาเป็นความเพียรที่ทำให้มนุษย์ไม่

กลับมาแพ้ชีวิตจะรุ่มเย็น ปลอดภัย และเป็นสุขอย่างแท้จริง ความขยันหมั่นเพียรเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำ

ให้ชีวิตเราเจริญก้าวหน้า คนเราถ้าเกียจคร้านในการประกอบสัมมาอาชีพแล้วก็ยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้

อย่างมีความสุขได้ ความขยันหมั่นเพียรจึงมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็คนทุกชั้นหรือบรรพชิตก็

ตาม ชีวิตของนักบวชมีเป้าหมาย คือการสลัดตนให้พ้นจากกองทุกข์ มีความเพียรในการปฏิบัติธรรม หากขาด

ความเพียรแล้วย่อมไม่สามารถจะบรรลุธรรมได้ จะเห็นได้ว่าคนเราไม่ว่าจะอยู่ในทางโลกหรือทางธรรมหากจะเอา

ดีให้ได้ก็ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรด้วยกัน ถ้าใครเกียจคร้านจะประกอบกิจการงานอะไรก็ไม่สำเร็จ

และมีชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ฉะนั้นเราต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการงานทั้งทางโลกและทางธรรมแล้วชีวิตของเรา ก็จะประสบความสุขและความสำเร็จในชีวิตกันทุก ๆ คน

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

โย จ วสสสดี ชีโว กุสึโต หีนวีริโย

เอกาหิ ชีวิติ เสยโย วีริยิ อารภโต ทพหิ.

ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรแล้ว พึ่งเป็นอยู่ตั้งร้อยปี แต่ผู้ปรารถนาความเพียรมั่นคง

มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้นั้น.

อธิบายความว่า การการเรียนรู้ ในการดำรงชีวิตให้เป็นสุขด้วยการ ประพฤติปฏิบัติธรรมด้วย

การทำใจหยุดใจนิ่ง เป็นหัวใจของการสร้างบารมี... เพราะการสร้างบารมีของมนุษยชาติทั้งหลาย จุดมุ่งหมาย

สูงสุด คือ การได้เข้าถึงความพ้นทุกข์ เช่นเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กระทั่งเข้าสู่พระนิพพาน ซึ่งจะเข้าถึงได้

ด้วยการทำใจหยุดใจนิ่งเท่านั้น หยุดในหยุดในอนาคต ไม่มีสิ่งใดในโลกหรือในจักรวาลนี้ที่เป็นของเราเลย ทุกๆ สิ่ง

กำลังเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระศาสดา จนกระทั่งเข้าไปถึงที่สุดของทางสายกลาง

ที่เรียกว่า มรรค มีองค์ ๘ หรือโดยจัดเป็นกลุ่มออกไปได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น คือที่สุดแห่งทุกข์ ที่สุดแห่ง

ธรรม นี่คือจุดหมายปลายทางของนักสร้างบารมี(ความดี)ทั้งหลาย กว่าเราจะเข้าถึงตรงนี้ได้ ต้องอาศัยบุญบารมี

มากมายมหาศาล อาศัยความเพียรอันกล้า ต้องหมั่นประพฤติปฏิบัติธรรมโดยไม่ขาดแม้แต่วันเดียว ดังนั้น

เพื่อเป็นการเพิ่มเติมบุญบารมีให้เต็มที่ ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมให้ดีกันทุกคน อย่าทำตัวเป็นคนเกียจคร้าน

คือคนที่ไม่ปรารถนาทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ตน และแก่คนทั้งหลาย แม้ร่างกายมิได้เหน็ดเหนื่อย ไม่ได้เจ็บป่วย

แต่ก็ไม่ทำงาน เอาแต่กิน นอน เที่ยว และประกอบกรรมอันเป็นโทษต่างๆ เช่นความเป็นนักเลงต่างๆ อย่างนักเลง

ผู้หญิง นักเลงการพนัน นักเลงสุรา เป็นต้น มีข้ออ้างในการไม่ทำงานมาก เช่นอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก ยังเข้าอยู่

เย็นมากเสียแล้ว คนอื่นไม่เห็นใครทำ เราจะทำทำไม ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล มีปัญญา จะไม่อ้างว่าไม่มีอะไรจะทำ

แล้วไม่เที่ยวอ้างนั่นอ้างนี่ ความรู้ที่มีอยู่ในโลก เรียนอีกสักกี่ชาติก็ไม่หมด ต้องมีใจมั่นคงดีแล้ว ปรารถนาความเพียร

สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่า

สพพทา สีสสมปันโน ปัญญา สุสมาทิโต

อารทรวิริโย ปหิตตโต โอฆิ ตรีติ ทุตตริ.

ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล มีปัญญา มีใจมั่นคงดีแล้ว ปราศจากความเพียร

ตั้งตนไว้ในกาลทุกเมื่อ ย่อมข้ามโอชะที่ข้ามได้ยาก.

อธิบายความว่า คนเราเมื่อความรู้ไม่มีก็ไม่รู้จักวิธีจะประพฤติปฏิบัติตน ในเมื่อไม่รู้วิธีประพฤติปฏิบัติตน

จะรู้จักทางเดินได้อย่างไร แล้วความรู้ที่แท้จริงเป็นอย่างไร เรามาดูความหมายของคำว่า โอชะ กัน

ก่อนในพุทธพจน์นี้ โอชะ หมายถึง กระแสน้ำแห่งกิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์โลกให้จมอยู่ในความต่ำทราม

เป็นกระแสกิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์โลกให้หลงติดอยู่ในภพ ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในกระแสนั้นอยู่

ตลอดเวลา กล่าวคือ ทำให้จมอยู่ในความเป็นปุถุชน ไม่อาจเลื่อนขั้นขึ้นเป็นกัลยาณชน และโดยสูงสุด

ไม่อาจเป็นพระอริยบุคคลได้ มี ๔ ประเภท คือ ๑.กาโมชะ โอชะคือกาม หมายถึง กระแสน้ำแห่ง

กิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์ให้จมอยู่ในห้วงแห่งกามคุณ เป็นเหตุให้อยากได้ในสิ่งที่ตนรักใคร่ ไม่มีสิ้นสุด

๒.ภโวชะ โอชะคือภพ หมายถึง กระแสน้ำแห่งกิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์ให้จมอยู่ในห้วงแห่งภพ คือ

ความยินดีในอัตภาพของตน ในความเป็นนั่นเป็นนี่อย่างที่ใจตนเองนึกคิดอยากให้เป็น เป็นนั่นเป็นนี่

๓.ทิฏฐิชะ โอชะคือทิฐิ หมายถึง กระแสน้ำแห่งกิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์ให้จมอยู่ในห้วงแห่งความเห็นผิด

จากคลองธรรม เป็นผู้มีความเห็นเป็นมิจฉาทิฐิ ๑๐ อย่าง เช่น เห็นว่าการให้ทานไม่มีผล เป็นต้น

๔.อวิชชะ โอชะคืออวิชา หมายถึง กระแสน้ำแห่งกิเลสที่ท่วมทับใจสัตว์ให้จมอยู่ในห้วงแห่งความ

หลง ความโง่เขลาเป็นเหตุให้ไม่รู้เหตุหรือผลตามความเป็นจริง แต่เกิดความรู้ในสิ่งทั้งหลายตามจริง

ดังนั้นความรู้ที่แท้จริงก็คือ อริยสัจสี่ รู้ในเรื่องทุกข์ รู้เหตุของการเกิดทุกข์ รู้ว่าความดับทุกข์นั้นเอง